

Բաց Հասարակության Հիմնադրամներ - Հայաստան

ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾՈՆՆԵՐԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀՀ ԳՆԱՃԻ ՎՐԱ ՀՈՎՍԵՓ ՊԱՏՎԱԿԱՆՅԱՆ

Սույն հետազոտությունը հնարավոր է դարձել Բաց հասարակության հիմնադրամներ - Հայաստանի ամբողջական ֆինանսական օժանդակության շնորհիվ՝ քաղաքականության կրթաթոշակներ նախաձեռնության ծրագրի շրջանակներում: Հոդվածում տեղ գտած վերլուծություններն արտահայտում են հեղինակի տեսակետը և կարող են չհամընկնել Բաց հասարակության հիմնադրամներ - Հայաստանի դիրքորոշումների ու տեսակետների հետ:

Հաշվի առնելով տնտեսության բարձր դոլարայնացման պայմաններում Հայաստանի մեծ կախվածությունը ներմուծումից և Ռուսաստանի Դաշնությունից ստացվող մասնավոր դրամական փոխանցումներից՝ նույնիսկ փոքր արտաքին տատանումները էական ազդեցություն են ունենում երկրում գների մակարդակի բարձրացման վրա՝ դրամավարկային տրանսմիսիոն մեխանիզմի արտարժութային կապուղու միջոցով: Վերջինիս առավել ակնհայտ օրինակներ կարելի է համարել 2009 թ. մարտին և 2014 թ. նոյեմբերին ազգային արժույթի շուկայի փլուզումը, երբ էներգակիրների համաշխարհային շուկայում, ինչպես նաև Ռուսաստանի արտարժութային շուկայում տեղի ունեցած էկզոգեն ցնցումների հետևանքով մեկ օրվա ընթացքում հայկական դրամն արժեզրկվեց համապատասխանաբար 22% և 18%, ինչին և հաջորդեցին գնաճային գործընթացները: Մյուս կողմից, 2017թ. դեկտեմբերին ականատես եղանք պարենային ապրանքների ներքին գների բարձրացմանը, ինչը մասամբ պայմանավորված էր պարենային ապրանքների միջազգային գների տատանումներով: Եվ չնայած այն հանգամանքին, որ Հայաստանի Կենտրոնական

բանկը փորձել է կայունացնել իրավիճակը առկա դրամավարկային գործիքների միջոցով, վերոհիշյալ դեպքերը մեկ անգամ ևս փաստեցին գնաճի կանխատեսումների անհամատեղելիությունը և դրա՝ էկզոգեն գործոններով պայմանավորված բաղադրիչի կանխատեսման համար կիրառվող տնտեսամաթեմատիկական մոդելների արդիականացման անհրաժեշտությունը:

Հետազոտության հիմնական արդյունքները

- Իրական բիզնես ցիկլի մոդելի միջոցով գնահատվել է ՀՀ արտագաղթի զգայունությունը Ռուսաստանում աշխատավարձերի բարձրացման հանդեպ: Այսպես, արտաքին աշխատավարձի 1% բարձրացման հետևանքով Ռուսաստան արտագաղթող հայերի քանակը ավելանում է մոտ 1.8%-ով:
- Ուսումնասիրվել է գնաճի հաշվարկման մեթոդաբանությունը և ցույց է տրվել մի շարք թերացումներ: Հաշվարկվող ցուցանիշի հիմքում ընկած է միասնական սպառողական զամբյուղ: Տարբերակում չի դրվում գյուղական տնային տնտեսության ու արտադրության մեջ աշխատողի, ծայրահեղ աղքատի և միջին խավի ներկայացուցչի սպառողական զամբյուղների կառուցվածքի մեջ: Ծայրահեղ աղքատը դժվար թե օգտագործի տեսաձայնային սարքավորանք, որի գինն 2017 թ. դեկտեմբերին իջել է 9%-ով կամ բնակարանի վերանորոգման նյութեր, որոնց գինը նվազել է 5%-ով նույն ժամանակահատվածում:
- ՀՀ գնաճի հաշվարկման հիմքում օգտագործվող նվազագույն սպառողական զամբյուղի կառուցվածքի որակական մեկ այլ թերացում է զամբյուղում ներառված ապրանքների/ծառայությունների սպառման հաճախականությունը: Զամբյուղում մի կողմից ներառված է ձու (10.1% գնի բարձրացում 2017թ. դեկտեմբերին), կարագ (41% գնի բարձրացում 2017թ. դեկտեմբերին), որոնք ամենօրյա սպառման ապրանքներ են, մյուս կողմից՝ բնակատեղիների նորոգման ծառայություն (4.7% գնի նվազում 2017թ. դեկտեմբերին), կինոսարքավորանք և օպտիկական սարքեր (6.2% գնի նվազում 2017թ.

դեկտեմբերին), որոնցից միջին հայ սպառողը տարեկան կտրվածքով հնարավոր է նույնիսկ մեկ անգամ չօգտվի: Նմանատիպ ապրանքատեսակների ներառումը միասնական սպառողական զամբյուղում բերում է գնաճի վերջնական ցուցանիշի խեղաթյուրմանը, երբ կարագի թանկացումը մասնակիորեն փոխհատուցվում է փոշեկուլի գնի իջեցումով, ձվի թանկացումը՝ կինոսարքավորանքի էժանացումով և այլն:

- Մեկ տարվա ընթացքում կարագի 1 կգ. համաշխարհային գինը բարձրացել է 42%-ով, բայց միևնույն պահին Հայաստանում կարագի գինը նույն ժամանակահատվածում բարձրացել է 2480 դրամից 4500 դրամ, այսինքն մոտ 81%-ով թանկացում է եղել: Վերջինս կարող է բացատրվել այն հանգամանքով, որ շուկայում գործող 3 խոշոր տնտեսվարողի մոտ է կենտրոնացած կարագի շուկայի 84%:
- Գնահատվել է սպառողական ծախսերի աճը աղքատության տարբեր քվինտիլներում գտնվող մարդկանց համար 2017 թվականի դեկտեմբերին պարենային ապրանքների թանկացման հետևանքով: Այսպես, աղքատության 1-ին քվինտիլում ծախսերը աճել են 3.5%-ով, աղքատության 2-րդ քվինտիլում՝ 4.1%-ով, գործազուրկի գլխավորությամբ տնային տնտեսությունների համար 3.8%-ով:
- Հաշվի առնելով այն շահարկումները, որ Վրաստանում ավելի մեծ է եղել գների բարձրացումը՝ համեմատվել են Վրաստանում և Հայաստանում մի շարք ապրանքատեսակների գներ և եկամուտներ: Առաջին անհրաժեշտության ապրանքատեսակների համար Վրաստանում ծախսվում է ամսական 15 625 դրամ, կամ միջին աշխատավարձի¹ 7.4%, իսկ Հայաստանում՝ 18 210, կամ միջին աշխատավարձի² 9.5%-ը:

¹ http://www.geostat.ge/index.php?action=page&p_id=149&lang=eng

² <http://armstat.am/am/?nid=12&id=08001>

- Հաշվարկվել է ՀՀ գազի իրացման մենաշնորհայնացման հետևանքները: Եթե գազի իրացման մենաշնորհացումից առաջ օգտագործվող մարժան՝ 66\$ 1000 մ3 դիմաց (որը, ի դեպ, այսօր գործում է Ղրղզստանում), ինդեքսավորվեր դոլարով և պահպանվեր, ՀՀ բնակչությունը, 10 տարվա գազի սպառման մակարդակը հաշվի առնելով, կարող էր խնայել 488.05 մլն. \$ (2017թ. ՀՀ ՀՆԱ-ի 8.21%), այսինքն տարեկան 48.8 մլն. \$, իսկ մեկ շնչի հաշվով (պայմանական ընդունելով ՀՀ բնակչությունը 3 մլն. մարդ)՝ տարեկան 16.268 \$
- ՀՀ այլ քաղաքների բնակչությունը ամենից զգայունն են գազի սակագնի տատանումների հանդեպ և ունեն ամենաբարձր գնաճային ճնշումը վերոհիշյալի գործադրման հետևանքով:
- Ցույց է տրվել, որ ազգային արժույթի արժեզրկման ժամանակ գների բարձրանում են ավելի շատ, քան ազգային արժույթի արժևորման ժամանակ գները ընկնում են, ինչի հիմքում ընկած է մի շարք ապրանքային շուկաների մենաշնորհային կառուցվածքը:

Քաղաքականության առաջարկություններ

- Գնահատվել է ՀՀ ԿԲ դրամավարկային քաղաքականությունը վերջին տարիների ընթացքում: Ցույց է տրվել, որ ՀՀ ԿԲ ներկայացված գնաճի թիրախավորման քաղաքականությունը վերածվել է դրամի ամրապնդման քաղաքականության: Իսկ դրամի արժեզրկման հետևանքով օգտագործած գործիքակազմի կոշտությունը բերեց անդառնալի հետևանքների տնտեսության համար:
- ՀՀ ԿԲ-ն 2015թ. բարձրացրեց վերաֆինանսավորման տոկոսադրույքը մինչև 10.5%, իսկ դոլարային ավանդների պարտադիր պահուստավորումը մինչև 24%, որի շնորհիվ կարողացավ հասնել գնաճի տարեկան թիրախին և կանխել դրամի հետագա արժեզրկումը: Վերջինս, սակայն բերեց արտաքին շուկաներում հայկական ապրանքների մրցունակության անկմանը: Բանն այն

է, որ ռուբլու արժեզրկման հետևանքով արժեզրկվեցին նաև հետխորհրդային երկրների արժույթները: Յավոք, ԿԲ զսպողական քաղաքականության հետևանքով դրամը արժեզրկվեց ամենաքիչը ի համեմատություն բոլոր մյուս հետխորհրդային երկրների արժույթների:

- Յույց է տրվել ՀՀ ԿԲ կողմից օգտագործվող գնաճի կանխատեսման մոդելի՝ էկոնոմետրիկ մոդելների (SEM) համակարգի շեղումները:
- Մշակվել է ներյոնային համակարգերի հիման վրա գործարկվող գնաճի կանխատեսման մոդել, որը 0.0000000001 ճշգրտությամբ կանխատեսում է գնաճի ցուցանիշը Հայաստանում առկա պայմաններում՝ հաշվի առնելով նաև արտաքին գործոնները ազդեցությունը և շոկերը:

Ամփոփելով, կարելի է փաստել, որ այս մոտեցման կիրառման դեպքում ՀՀ ԿԲ-ն հնարավորություն կունենա ավելի ճշգրիտ կետային կանխատեսումներ անել գնաճի վերաբերյալ, ինչը կօգնի օգտագործել դրամավարկային քաղաքականության ավելի նուրբ գործիքներ և, հետևաբար, չխաթարել երկրի տնտեսական ակտիվությունը՝ գնաճի զսպումը դարձնելով ինքնանպատակ: